

FRA GRAABØLLE TIL CHICAGO

EN INTRODUKTION

DER er nu længe imellem jeg kommer hjem til den lille afsides Landsby, hvor jeg i sin Tid gik i Almueskolen sammen med Bønderbørnene rundt om fra de smaa Gaarde og Udsteder, hvorfra mangan en Pog i Træske og med Melmad og Katekismus i et Tørklæde havde en lille Mil at trave til Skole; men hver Gang min Vej fører mig tilbage til den himmerlandske Arne hører jeg altid Nyt fra en eller anden af de smaa Kammerater fra Skoledagene, og det hedder sig temmelig regelmæssigt, at han eller hun, Laust eller Ane Sofie er kommen hjem fra Amerika — hvis ikke det Nyeste lyder paa at de er rejst derover igen!

Der ligger meget imellem. Alle de Erindringer der knytter sig til det Kuld Skolebørn, jeg delte Smørrebrød og Salmesang med og hvis Skæbne senere er kommen til mig i fjærne Brudstykker — jeg har mødt nogle af dem i Amerika — former sig for mig til et underligt Træ, hvis Rod er Barndommen med dens Skikkelser, faste og uforgængelige som Homers kære Helte, og hvis Top er Udvandring, Chicago, Tiden der gaar, et sjældent Gensyn med en der har været borte og kun er bleven gammel, en Forgøring af Skæbner man ikke kan overse men hvor man allerede aner Omridsene af *Kronen*: en Generation paa sin Vej fra Vuggen til Graven som alle de andre, vor Generation, Børnene fra Graabølle Skole.

Alligevel tror jeg vi fik en særlig Skæbne. Andre Omstændigheder tyder paa at vi blev født netop paa Grænsen af en Opbrudstid, Halvfjerserne, da Bønderne i alle Henseender gik i Skred. Folk blev Venstremænd, og deres Børn rejste til Amerika. Den aarhundredgamle tpepestærke Bondekultur veg for Andelsvæsen og meget andet opløsende Nyt, og kun gennem Glimtet af det der svandt fastholdtes Forbindelsen med Fortiden; her hen hører de Bondelivsskildringer jeg har skrevet. Selv maatte jeg naturligvis rejse og have *mit* Amerika, og jeg bildte mig jo ind at jeg skrævede ud af min Skæbne, at jeg bar mig fyrsteligt forskelligt ad fra alle andre, som det sommeer sig *ver sacrum*, men siden hørte jeg, at alle de andre, baade Laust og Poul og Bertel og Anton ogsaa havde fundet Amerika og var kommet hjem igen, og det endda, ikke ulig mig selv, baade een og to Gange. Hvis vi da nu ligesom er falden til Ro i vor Vægelsindethed, kunde det maaske være paa Tide at samle lidt sammen paa hvad alt dette Amerika i os og udenfor os har givet.

Jeg vil fortælle lidt af hvad jeg ved, saadan som det er kommen til mig; og de Mennesker jeg fortæller om er Laust og Anton, der lever den Dag i Dag og vil sande hvad jeg siger, om det kommer dem for Øje. Kun er det ikke deres rigtige Navne, som jeg ingen Ret har til. Deres beskedne Karriere derimod, som de kan være bekendt, er den virkelige, forsaavidt jeg er rigtig underrettet.

Først kommer jeg til at tænke paa Laust, hvem jeg saa sidste Gang jeg var hjemme, og hvis Skæbne desværre har artet sig en Smule male-risk. Laust hørte til paa en lille Gaard, hvor Børnene var vore nærmeste Legekammerater. Tre Sønner og to Døtre fra den Gaard rejste til Amerika, og det er et Eksempel blandt mange; der er Hjem i Jylland, hvor kun de Gamle sidder ene tilbage og famler med Brevene fra Minnesota og de fine Kabinetportrætter med Skilning, hvide Kjoler og Børn paa Skødet, smaa nye Hoveder med Familietrækkene men en ny aaben

Verden i Øjnene. Alt hvad de Gamle sidder og snakker om dem derovre . . .!

Laust var en af de yngste i Gaarden. Jeg tror det var den vilde Mogens, der rejste først, og han drog siden Mads efter sig og de to Piger og omsider ogsaa Laust. Om Mogens husker jeg at han var en forvoven, farlig Dreng, rap i Munden og fremmelig baade til det ene og det andet, en Gavtyv i hvis Selskab jeg har været med til at hive en *Stafen*, en udhulet Turnips med et Lys indeni og gloende Øjne, gennem Døren ind til en brægende Forsamling af „Hellige“, et den Gang af alle rette Bønder meget foragtet Folkefærd. Ved denne Bedrift blev vi troligt hjulpen af Broderen Mads, der skelede og var saa fed, at alting skred i Hænderne paa ham. Det lykkedes mig aldrig at fælde Mads i Livtag, fordi han ikke var til at holde paa, og fordi jeg altid kom til at le over at rokke omkring med den maddikefede Dreng i Favnen; saa gik Kræfterne af mig, og Mads stod sig. Han skelede saa groft, at han maatte holde Bogen bi de Vind helt hen i Retning af Sidemanden for overhovedet at se den. Naturen havde ikke bestemt ham for Bogen, og han er da ogsaa nu Farmer et Sted derovre i Midtstaterne. Jeg har aldrig siden set ham, men han har været hjemme og er bleven set paa Graabølle „Gade“ en lummer Sommerdag iført Pels med det Laadne udad som en Bjørn paa Bagbenene. Ak, Amerikafarere kender dette terrible Klædningsstykke fra Emigrantdokkerne, hvor de gode Mænd af Nebraska og Nabostater flokkes som umælende fra Togene for at gaa om Bord paa Mellemdækkene og siden tone frem ud for Norge syngende „Ja vi elsker . . .“ eller liste fra Borde i København med Billet til en Prik paa Kortet i det indre Jylland. Det var altsaa Millionær-Mads. Har jeg nu ikke hævnnet mig paa ham, eller er jeg igen kommen til at le, og er det ham der har staaet sig?

Med Mogens er Skæbnen endnu langtfra færdig. Jeg ved om den Gesvindte, at han gennem tyve Aars tapre Omskiftelser har været *alt*, i *alle* Dele af Amerika, lige fra Opvarter, mest det, til Frivillig i Krigen paa Cuba, Klondyke ikke at forglemme. Han var saadan en smækker Dreng, mager af evige Spilopper, lige et Modstykke til Broderen, og jeg tænker ikke han har samlet Huld paa sig i Amerika. Men hvad *ved* han ikke nu! Træffer jeg ham en Gang, skal han nagles til en Stol ved Fredspiben og en Hjertereaabner af det Mærke han ønsker sig, og saa skal han have Ordet.

Imidlertid satte Skæbnen Laust et Semikolon, og det er hans lille Hverdagstragedie med samt de Stemninger af op og ned, fremmed og hjemligt, der knytter sig dertil, der er mit Tema. Laust var endnu kun en lille Dreng, hvidhaaret og med bare støvede Ben, da han gik ud af min Erindring, men allerede den Gang viste han Sans for Musik og blev ogsaa siden Spillekant efter landlig Facon, lærte Violin og Horn i Randers og blandede sig med de øvrige Spillemand, der afgav Musik til Egnens Gilder, samtidigt med at han blev ved Bondearbejdet. Saa skrev Brødrene efter ham, og han gik vesterpaa tilligemed alle de andre. I mange Aar saa jeg ikke noget til ham, men jeg hørte at de fem Søsken holdt sammen derovre og havde dannet en lille Koloni i Chicago og Chicagos Omegn tilligemed nogle Unge fra Graabølle, ogsaa mine Skolekammerater: jeg traf Folk der kendte dem, men ikke dem selv. Det gik dem som det gaar Danske i Ame-

rika, de holdt ved Jorden og blev ikke højere end de var. En af Pigerne blev gift derovre med et Bysbarn, min gamle Slaaskamerat Poul, og de fik oprettet en lille Spiseforretning i Chicago, det første Forsøg paa at komme ud over de rent arbejdende Kaar, Men jeg tror hele Gruppen led af Begyndersygdommen; de rejste saa hjem og saa tilbage igen, og saadan er Stillingen, efter hvad jeg hører endnu. Det skal undskyldes dem, for jeg kender Veen; hjemme sidder de Gamle, og derfor bliver man aldrig hjemme selv paa Steder man ikke kan blive fra. Der er visse gamle Bønder, hvis uforglemmelige Træk ogsaa kunde lokke mig hjem over Havet, endda jeg ikke staaer dem nær direkte ved Blodet. Saa jeg undrer mig ikke over at høre, at de snart er her og snart der, hver Gang jeg er hjemme. Men ud over dette Frem- og tilbage tænker jeg ikke vi Børn fra Graabølle Skole skal naa.

For et Par Aar siden da jeg var et Rend hjemme traf jeg Laust. Forinden havde jeg hørt om hans Ulykke i Amerika. Laust skulde sprænge Sten og kom ikke væk i Tide, det blev højre Haand odelagt og hel Blindhed paa det ene Øje, næsten paa det andet. Nu *holder* Amerika ham vel, tænkte jeg; men Laust havde dog altsaa kunnet skimte saa grant endnu, at han havde fundet hjem. Der var et „Gammelmandsbal“ i Byen, og her traf jeg Laust, spillende op til de gamle Danse. Jeg kendte ham ikke. Der var ikke Spor tilbage af den lille barbovede Hyrdedreng fra min Barndom, han lignede en Amerikaner af den ubestemmelige Type man kunde kalde *Overalls*-Typen, hverken fattig eller rig, hverken oppe eller nede. Arbejdspræget var bleget af ham gennem Invaliditeten, og der var noget vist maskeret i hans Ydre ved at han bar tykke lysbrydende Brillen, der skjulte Øjnene. Den højre Haand var lemlæstet, men han kunde endnu føre Buen. Det mærkeligste var at Bondepræget var ganske svundet af hans Træk, uden at der var kommen egentlig ny Karakter i Stedet. Ansigtet havde det ejendommeligt udtørrede og kautschukagtige Drag, der udmærker Yankeen, Indlandsklimaets Stempel. Vi snakkede lidt sammen, ganske som om vi aldrig nogensinde havde været skilt, men han kendte heller ikke mig. Og dog var det ham og mig. Laust. Hans Væsen, alt ved hans Person havde dette ubeskriveligt oversøiske, der var bleven hans anden Natur, og dog var han uforandret. Der kunde slippe han et *Vel* af Munden, udtalt paa Dansk, men ellers var han fri for den ferske Sprogsuppe af Dansk med engelske Brokker i, som Dansk-Amerikanere plejer at narre deres Fantasi med; han havde ingen Illusioner. Saa hørte jeg i to Ord hans Historie. Ja han befandt sig jo bedst i Amerika, men længtes altid hjem. . .

Og Laust stak Fiolen op i Retning af de lysbrydende Prismen, der skjulte hans Øjne og spillede op til „Firkanten“ — min Gud, den gamle forheksede Turdans, det primitive Raseri, vor Barndom staaende som Blodstraaler ud af Halsen! Laust's Moder, den gamle Gaardmandskone, dansede den, som en Egebul i sejlene Skorter, tindrende af Ungdom, og jeg fandt mig en Veninde fra Skoledagene, Karen Marie, nu en barket Kone med syv Fødsler bag sig, og førte hende ind i „Firkantens“ vilde Kehraus. Tju! Hvem der en Gang har lært at svinge en Veninde til denne gamle vrinskende Melodi vil aldrig finde sin Ungdom igen uden i den, og det Blik, en graanet Bondekone har tilovers for sin Danser,